هونەری کۆلاژ
مێژوو.. تەکنیک.. ئەزموون

(ئامـاژەیەک بۆ کێڵگەیەکی ورشەدار)

نەژاد عزیز سورمێ

«هونەر دۆزرایەوە، چونکە واقیع بەش ناکا..»
گیوم میسۆ، لە ڕۆمانی (کیژێک لە کاغەز)دا.

هونەر لە خۆیدا بە ئەنگیـزەی ئەو ویست و ئارەزووانە هاتووە کە ئادەمزاد ڕوانین و وردبوونەوە و پرسیارە سادە و ئاڵۆزەکانی پێ کردووە و خۆی پێ ڕازی کردووە. ئەمە هەر لە دێری دێرەوە خولیـای مرۆڤ بووە، لە سـەردەمی چاخە بەردینەکانەوە کە ڕەنگە تەنانەت بە ئاستی لاسایی کردنەوەیش لە ئیستێتیکا و ڕەهەندەکانی نەگەیشتبن، بەڵکو پێویسـتی ئەوان سـەردەمـان ڕەنگڕێژیی بەها ئیستێتیکییەکانی کردووە کە پاشان دوای دەیان و سـەدان و هەزاران سـاڵ لێی کـۆڵراوەتەوە و هەوڵی دۆزینەوەی مـەودای جـوانی و پاڵنەرە ئەفسـانەیی و خۆڕسکەکانی دراوە. نموونەیش بۆ هەردوو بەر، داهێنەر و بینەر لەوسـاوە ون نەبووە، لە هونەری سـەر دیواری ئەشکەوتانەوە ڕا تا دەگاتە شارستانییەتە ئۆریگناڵەکانی وێنەی شارستـانەتی (سۆمەر) و (دۆڵی نیل) و (دۆڵی سند).

ئەوانی دیش کە سـەردەمێکی زۆر دوای ئەوان هاتن، بەڵام بە ڕوانینێکی ڕەخنەیی و لێکدانەوەیەکی ئیستێتیکاناسیی (لە چاوخۆی) هاوچەرخەوە هاتوون و نەوە دوای نەوە، لەگـەڵ پێشکەوتنی مـرۆڤـایەتی لە ناسینی سروشت و دەوروبەر و گۆڕانکاری لە ڕوانین و دنیابینییـەکانی بەرانبەر ژیان و گیروگرفتە زاتی و بابەتییەکانیدا.

سەرەتایش ئادەمزادی پێشین خۆی و کاردانەوەکانی لە بەرانبـەر دەوروبەر بە وێنە دەربڕیوە، کـە بە پێی گـەلێک لێـتـوژینەوەی ئەنتـرۆپۆلۆژی، هەروەها دۆزراوە

ئارکیۆلۆژییەکان سەلماندوویانە زمان و خەتی نووسین و گەشەسەندنی، لە چەند هەزار ساڵێک تێناپەڕێ، ئەمەش لە چاو هونەری نیگارکێشان ماوەیەکی زۆر نییە، تەنانەت پاش جێگیر بوون و دۆزینەوەی کشتوکاڵ لە چاخی بەردینی نوێدا (نیۆلۆسیک)، پاشان سەرهەڵدانی شارستانەتی سۆمەرییەکان و هەموو ئەو لایەنانەی لە دەوڵەتۆکەکانی شاردا دەرکەوتن لە ڕووی زمان و خەتی پێنووسین (خەتی بزماری) کە تا دەور و زەمانێکی یەکجار زۆر بەردەوام بوو، سەرەڕای گۆڕانی سیستمی سیاسی، ئەوەی دەچێتەوە ناو هونەری شێوەکاری تا ڕادەیەک بە هەموو چەشنەکانی لە برەو نەوەستا(١). نەک هەر ئەوەندە، بەڵکو بوو بە بەشێک لە سرووت و ڕاز و نیازی ڕوانینە فەلسەفییەکانی ئەوسا، دۆزراوە ئارکیۆلۆژییەکان بەڵگەی ئەو ڕاستییەن کە ئێستا لە زۆر لە مۆزەکانی دنیادا پارێزراون.

بەم جۆرە هونەری شێوەکاری لە نیگارکێشانەوە تا دەگاتە دیواربەندی و هەیکەلتراشیی (بە هەموو جۆرەکانییەوە) بوون بە سیمایەکی دیار لە سیماکانی ئەو شارستانەتانە. لەو ساوەش هونەری شێوەکاری لە گەشە و پێشکەوتن نەوەستاوە، چونکە جگە لەوەی بنیادێکی ئیستێتیکایی ئادەمزادە لە دەربڕینی خۆی و دەوروبەری، لە هەمان کاتدا پێویستییەکی مرۆییشە لە جوانکردنی ژیان و جێی ژیان کە دیارە (هونەری تەلار، یان خانووسازی) لەم بوارەدا ڕۆڵی نکوڵی لێ نەکراوی دیوە و دەبینێ.

تەنانەت وام دێتە بەرچاو هونەری خانووسازی ڕەنگە ڕاستەوخۆتریش پێوەندی بە ژیان و بە مرۆڤەوە هەبێ، بەوەی لە ژیانی ئاسایی و شوێنی جێبەجێکردنی ئەو سرووتانەی بە درێژایی قۆناغەکانی مێژوو ئادەمزاد بروای پێیان بووە کە لە دواییدا هەر بە پێی ئەو قۆناغ و باوەڕەوە بە ناوێک ناسراونەتەوە و ئامادەییان هەبووە.

جگە لەوەیش هونەری خانووسازی هەستی (شوێن)یشی لای مرۆڤ بەرجەستە کردووە، هەندێ جار تا ئاستی، یان نزیک لە (هێلانە)ی باڵداران کە باشلار بە لووتکەی تەلارسازی دەبینێ و پێی وایە هەرگیز ئادەمزاد نەیتوانیوە و ناتوانێ لاسایی دارشتنی ئەتەمی هونەری چێکردنی بکاتەوە(٢).

خودی تەلارسازیش دوور نەبووە لەو گۆڕانکارییانەی

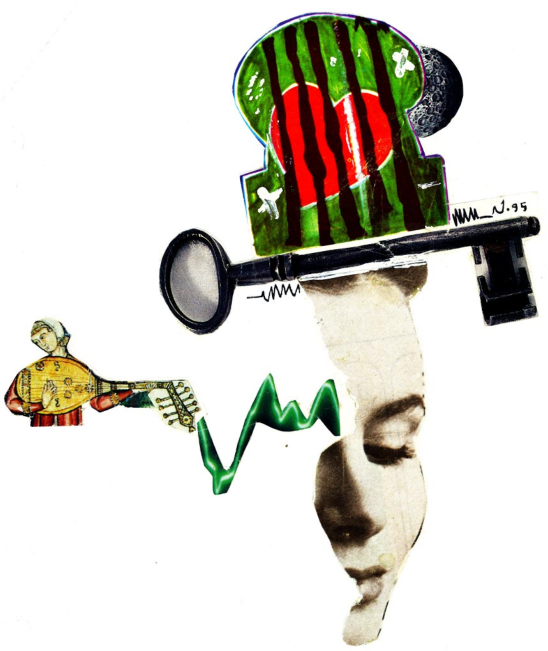

بەپێی سەردەم بەسەر قوتابخانەکانی هونەردا هاتووە، لە هونەری دێرینەوە بگرە تا کلاسیک و هونەری سەردەمی بووژانەوە (ڕێنیسانس) و ئەوەی پێی دەگوترێ کلاسیکیایەتی نوێ، ئەوجا ڕۆمانتیکی و کۆپیزم و ئەبستراکت و دەربڕینخوازی و دادایی و سوریالیزم و هونەری مۆدێرن و پۆست مۆدێرن و ئێستاش دوای پۆست مۆدێرنیزم و...تاد. کە هەر یەک لەو قوتابخانە و ڕێڕەوە هونەریانە زادە و ڕوانین و هەڵوێست نواندن و تاڕادەیەک فەلسەفەی قۆناغەکانیانن، بە هونەری تەلارسازیشەوە، دیارە لە ڕووی تەکنیکی کارکردنیشەوە هونەرمەندانی سەر بەو قوتابخانانە بۆ بەرجەستەکردنی ئەو چەمکانەی لە لایەنی ئیستێتیکا و گۆڕانکارییەکانی و پەیوەستی بە هونەرەکانی دیکەوە بەو جۆرە بووە، هەر ئەوەش تەکنیک و ستایلی (هونەری کۆلاژ)ی گەیاندە ئەو ئاستەی لە سەرەتای سەدەی بیستەم چەمکێکی هاوچەرخ وەربگرێ.

ستایلێکی ئاسک و ڕوانینپێک و بە بوار لە ئازادی کارکردن و هەمەلایەن و هەمە بابەت لە بەکارهێنانی کەرەستەی هەمەچەشن، کە بە بەریەوەیەتی هەندێ جار هەموو قوتابخانەکانی تێدا کۆ بکرێتەوە.

کۆلاژ، ئەگەرچی لە قۆناغێک لە قۆناغەکاندا لەوانەیە لەگەڵ هونەری ڕۆژنامەنووسیشدا پێلۆز کرا بێ، بەڵام من وای دەبینم سەرەڕای نزیکیشی لە هونەری

ڕۆژنامەنووسی، (کۆلاژ) هونەرێکی سەربەخۆ بێ و لەگەڵ هەمان ئەو جوێبارانە تێک بکاتەوە کە هونەری شێوەکاری دەچێتەوە سەر.

جیاواز لەوەش دەرکەوتنی ئەم هونەرە وەک مێژووی ڕاستینەی خۆی، دوور لەو لێروانینەی لەگەڵ هونەری نوێ سەیر بکرێ کۆنترە لە هونەری ڕۆژنامەنووسی بەو چەمک و ڕوانینەی ئەمڕۆ لە گۆڕێیە.

ڕەنگە نەتوانین بە پێی ڕیزبەندی و پەیدابوونی قوتابخانە هونەرییەکان، کۆلاژ وەک قوتابخانەیەک هەژمار بکەین، لێ بە ڕووەکەی دی تەکنیکێکی تایبەت بە خۆی لە کارلێکردندا هەیە.

کۆلاژ..
مێژووی پەیدابوونی

وشەی (کۆلاژ – Collage) لە بنەڕەتدا لە Collerی فەرەنسییەوە هاتووە بە واتای چەسپاندن، یان لکاندن، لێرەوە کۆلاژ بەو مانایە دەکەوێتەوە کە لە چەسپاندن و پێکەوە لکانی شتگەلێک، ئەوجا وێنە بن، یان هەر ماددەیەکی دی وەک کاغەزی ڕۆژنامە، قوماش، وێنەی فۆتۆگرافی، تابلۆیەکی دیاریکراو، یان بەشێکی، هەر کانزایەک، دار، بەرد، ئاسن، تەنەکە، زێڕ، زیو، هەر شتێک لە ڕووپێوێکی دیاریکراودا بۆ پێکهێنانی شێوەیەک، یان چەمکێکی نوێ لە دەربڕیندا(٣).

ڕەنگە پێویستی چەندان بواری جیا ڕێگە خۆشکەر بووبێت بۆ سەرهەڵدان و برەوسەندنی ئەم تەکنیکە، لەوانە بە نموونە ئەوەی پەیوەستە بە سرووتە پیرۆزەکان، یان ڕازاندنەوەی پەرستگایان لە کوندا و ڕوانینی هونەرمەندانی نوێ لە پەیڕەوکردنی تەکنیکێکی تر، بەتایبەتی لە سەرەتای سەدەی بیستەمدا، بەتایبەتیتریش دوای سەرهەڵدانی بزاڤی کۆبیزم و هەوڵەکانی پیکاسۆ و براک و سیزان، کە لە پاشانیش دەبینین پەل بۆ زۆر بواری دیکە داوێ و لە خۆیدا وەک تەکنیکێکی تازە ستایلی جۆراوجۆری لێ دەبێتەوە.

(کۆلاژ)یش کە دەچێتەوە پاڵ هونەری بینین، دوور نییە بە شێوەیەک لە شێوەکان لە شارستانەتەکانی هەرە دێرینیشدا هەبووبێ، بەڵام وەک مێژوو، بەکارهێنانی ئەو تەکنیکە لە هونەردا مێژوونووسان بە (داهێنانی کاغەز) لای چینییەکانی دەبەستنەوە (دەوروبەری ٢٠٠ پ.ز) لەگەڵ ئەوەشدا کارلێکردنی لەو کاتەدا سنووردار بووە تا سەدەی (١٠)ی زایینی، کاتێ خۆشنووسە ژاپۆنییەکان تیلمە کاغەزیان بەکارهێنا و کۆپلەی شیعریان لەسەر نووسی و لە پاڵ یەکیان دادەنان، لە ئەوروپاشدا، سەدەکانی ناوەڕاست (سەدەی ١٣ی زایینی) تەکنیکی کۆلاژ لە کلێسا گەورەکاندا لەو تابلۆیانە بەکارهێنرا کە گەڵای زێڕکەفت و بەردی پیرۆز و هەندێ کانزای گرانبەهای تێدا بەکارهێنرا لەو تابلۆیانەی بە مەبەستی ئایینەوە دەنەخشێنران.

سەدەی ١٩ی زایینیش، تەکنیکی کۆلاژ لەناو ئەوانەدا بڵاوبووەوە کە کاری دەستیان دەکرد، وەک هەندێ کاری یادگاری و ڕازاندنەوەی ئەلبوومی وێنە و کتێبان(٤).

بەڵام دیارە (کۆلاژ) تاڕادەیەکی زۆر وەک هونەرێکی سەربەخۆ و بە ستایل و تەکنیکی نوێوە لەو کاتەدا هاتە ناو مێژووی هونەری شێوەکاری کە هەردوو هونەرمەند پابلۆ پیکاسۆ و جۆرج براک سەرەتای سەدەی بیستەم (ساڵی ١٩١٢) کاریان تێدا کرد، دوای ئەوانیش سریالییەکان بە فراوانتر دەستیان دایە.

بەم جۆرە کۆلاژ برەوی سەند و تەکنیکی کارلێکردنی قۆناغ بە قۆناغ گۆڕا و وەک ستایلێک بە زۆربەی وڵاتانی جیهاندا بڵاوبووەوە، بە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوینیشەوە، بەڵام کەمتر، ئەگەرچی دەسپێکی لە ڕۆژهەڵاتیشەوە بووبێ!!

بە نموونە لە تورکیای عوسمانیدا، ئەم هونەرە زیاتر لە هەندێ ڕووی تەلارە بەناوبانگەکانیاندا دەرکەوتووە، بەتایبەتی لەو مزگەوت و کۆشکانەی سوڵتانەکانیان بنیادیان ناون. لە ناو عارەبانیشدا، لەپێش هەمووان باس لە هونەرمەندێکی میسری دەکرێ بەناوی (مونیر کەنعان) کە لە سەرەتای سەدەی ڕابوردوودا لە دایک بووە و بەپێی زۆر لە سەرچاوەکان لەم بوارەدا بە یەکەمین کەس دادەنرێ(٥).

لە ئێرانیشدا ئەم هونەرە زیاتر لە بواری خۆشنووسیدا بووە، لەم بارەیەوە باس لە شوێنەوارەکانی (مەحموود خانی مەلیک ئەلشوعەرا) دەکرێ کە لە سەردەمی قاجارییەکاندا ژیاوە، هەروەها لە هەندێ لایەنی پەیوەست بە کارکردن لە هونەری (میناتۆر)دا(٦).

هەرچەندە لە ئێراندا کارێکی ناوازە لە شاری (سیرجان)دا هەیە، بە بڕوای من دەچێتەوە خانەی کۆلاژ،

بەڵام ئەگەر بگونجێ دەکرێ بە کۆلاژی مەودادار، یان بەرجەستە ناوی ببەین.

ئەم کۆلاژە لە لایەن کەرولاڵێکەوە لەسەر رووبەری نزیکەی پازدە هەزار مەتری دووجا دروست کراوە. چیرۆکی ئەم کۆلاژە کە بە (باخی بەردین) بەناوبانگە لە لایەن کەسێکی کەرولاڵی خەڵکی (ئەفشار)ی سەر بە شاری سیرجان (باشووری رۆژهەڵاتی ئێران) بەناوی (هیدایەتی ئەسفەندیار پوور) دروست کراوە کە بە دەروێشخان ناوی رۆیشتووە.

لێتۆژی فارس د. مورتەزا فەرهادی لەم بارەیەوە دەڵێ: «دەروێشخان لە دوا دواکانی سیلسیلەی قاجارییەکانەوە ژیاوە، هەردوو شەڕی جیهانی دیوە، ئەوەشی دیوە چ بەسەر وڵاتەکەیدا هاتووە» (٧).

دوکتۆر فەرهادی دەڵێ، دەروێشخان قارەمانێکی جوامێر و پیاوێکی ئازا و زیرەک بووە، هەرچەندە کەڕ و لاڵیش بووە، بەڵام خەیاڵێکی بەهێز و بەهرەیەکی هونەری و دنیابینییەکی بەرزی هەبووە و بایەخی زۆری بە جوانی داوە، ئەمەش لە کارەکانیدا دەردەکەوێ(٨).

وادیارە دەروێشخان بەشێکی زۆری موڵکەکانی لە ناوچەی سیرجان لە دەست دەدا، لە دواییشدا خاکە بە پیت و بەروبوومەکەی بەهۆی بێ ئاوی وشک دەبێ.

بەم جۆرە نیگەرانی دەروێشخان بۆ زەوییەکانی دەگاتە ئاستێک، خێوەتێک لە بیابانێکی نزیک لە یەکێک لە باخە وشکەوەبووەکانی هەڵبدا و باخێکی بە بەرد لە بنەداری وشک هەڵاتوو، هونەرمەندانە لەباتی بەروبوومی کشتوکاڵ، لە رووبەرێکی بەرفراوان بەردی هەمەجۆر و هەمەرەنگیان پێدا شۆڕ دەکاتەوە. (بڕوانە وێنەکان).

لە هەمووی سەیرتر، وەک سەرچاوە جیاجیاکانیش باسی دەکەن، لەو کاتەدا لە هەلومەرجی ئەوان رۆژان، ئامێری پێویست بۆ دووبەدەرکردنی بەردە هەمەجۆرەکان بەتایبەتی بەردە قایمەکان بەردەست نەبووە، لەمەشدا وا پێدەچێ دەروێشخان ماندووبوونێکی زۆری لە دووبەدەر کردنیان دیبێ، تەنانەت هەندێک لەو بەردانە زۆر قورسن و هەڵواسینیان بەهۆی تێل و کانزای بەردەستی دیکە ئاسان نەبووە.

ئەم کارەی دەروێشخان کە ئێستاش قیبلەنمای گەشتوەرانە، یەکێکە لە کارە ناوازەکانی مێژووی داهێنانی هونەر و هونەری کۆلاژ بەتایبەتی وەک لە

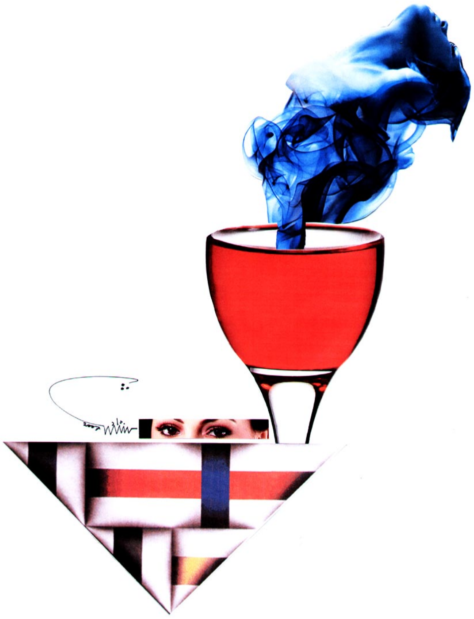

پێشدا وتم دەشێ بە کۆلاژی بەرجەستە ناو ببرێ.

من بەخۆم ئەم کارەی دەروێشخان (ئەوجا بەهەر هۆ و ئەنگیزەیەک بووبێ) بە شێوەیەک لە شێوەکان بە دەقئاوێزیی زۆر لەو تێکستانە چاو لێ دەکەم کە لە کاتی هەردوو شەڕی یەکەم و دووەم، یان دوای شەڕ نووسراون و ئالۆزییە هەمەلایەنەکانی دەروونی و کۆمەڵایەتی مرۆڤیان بەرجەستە کردووە.

تەکنیکی کارکردن

لە رووی بەکارهێنانی مادده و شتگەلی هەمەچەشنەوە، کارکردن لە کۆلاژدا کەم وێنەیە.

هەموو شتێک ئاساییە بەکاربهێنرێت لە کاغەزی هەمەجۆرەوە تا قوماش و پلاستیک و وێنەی فۆتۆگرافی و پارچەی دیاریکراو لە نیگاری کێشراو و پەڕی باڵندە و کانزای لە جۆری ئاسن و مس، هەروەها بەردی رەنگاو رەنگ...تاد.

کۆلاژکار، ئازادییەکی رەها و پێکهاتەیەکی ئاهەنگداری روانینخواز، لەو تیشکانە، ئەگەر هەر کەرەستەیەک بە تیشکێک ببینین، رووناهییەکی بەهێز و سەرنجراکێش پەیدا بکا، کە هەندێ جار مەبەستی بێ لە هارمۆنیای فیگۆرەکانەوە، یان لەگەڵ یەکهاتنەوەی کەرەستەکاندا دەبێ.

زۆرجاریش لە فیگۆرە دژبەیەکەکاندا هەوڵ دەدا

گوزارشت لە ڕوئیاکانی بکا ،جگە لە دەستپێداهێنانەوەی دوایی کە لە دوا قۆناغی هەر تابلۆیەکدا بە دەسکاری خودی کۆلاژکار بەهۆی هەندێ قەڵەم وەشاندنەوە جێبەجێ دەکرێ، هەموو ئەو خەت و هێڵ و قەڵەم وەشێنیانەش دەگرێتەوە کە تەواوکاری بە تابلۆکە دەبەخشن، یان لە هەندێ تابلۆی کۆنتراستدا دژایەتی پتر دەردەبڕن کە ئەویش هەر لە بەرژەوەندی کارەکەدا دەبێ، بەخودی ئیمزای هونەرمەند خۆیشییەوە کە بە ڕای من دەبێتە بەشێکی دانەبڕاو لە تابلۆکە و وەک فیگۆرێک خۆی دەنوێنێ.

من بە خۆم تەکنیکی کارکردن لە کۆلاژ وانابینم لە مەودای دەربڕین جیابێتەوە، دیارە دەربڕین و شێوەکاری و زمانی هەرکارێک لە ئەنگیزەی کۆمەڵێک ڕەهەندەوە سەرچاوە دەگرن و بە پێی پاشخانی فەرهەنگی و پێویستی دەروونی بەسەر هونەرمەندیدا دەشکێنێتەوە. ئەمە لە هونەرەکانی دیشدا هەر وایە، بەتایبەتی لە شیعر و مۆسیقادا کە دووەمیان دەچێتەوە ناو ئەبستراکت و لە گەلێک ڕووەوە لەگەڵ ئەو ڕیتمە ڕەنگین و پارچانەی کۆلاژدا تێکدەکاتەوە، باوەکو هەر یەکیان سەر بە دنیای خۆیشیان بن.

ڕەنگە ئەمەش لەوەڕا هاتبێ هونەری کۆلاژ بە شێوەیەک لە شێوەکان دەچێتەوە سەر قوتابخانەی کۆپیزم کە لە لایەنی شێوەخوازییەوە بە ڕادیکاڵترین قوتابخانە لە سەردەمی خۆیدا دادەنرێ، بە تایبەتی بۆ هونەری شێوەکاری، بەوەی ئەو قوتابخانەیە وازی لە چەمکە ڕیالیزمییەکانی بینین هێنا و لە هونەری هاوچەرخدا بەوە دەرکەوتەوە ئاڵۆزی مرۆڤی هاوچەرخی لە ڕەهەند و مەودایەکی دیکەدا دەرخستەوە.

پەرەسەندنی هونەری کۆلاژیش (تاڕادەیەک) بە لای دەرهاویشتەکانی کۆپیزم و دادائیەتی، لە پاشانیشدا سوریالی کەوتەوە لە پەیڕەوکردنی ئەبستراکتایەتی لە کارکردندا، بەڵام بە ستایل و تەکنیکێکی جیاواز:

سەودا کردنی ڕوانینئامێز لە بەرابەر ڕووپێو و بۆشایی و مەودادان بەو ڕوئیا و گەمە شێوەکاریانە بۆ ڕێکخستنەوەی ئاهەنگەکانی ناوەوەی کۆلاژکار خۆی، زۆر جاریش دەقئاوێزی لەگەڵ ژانرەکانی دی هونەر، بە نموونە شیعر لە باڵاترین تەجەللایدا، کە جار هەیە بە لای ڕووی پاکیزەی ئیرۆتیکا و هەندێ جاریش بەرەو ڕێڕەوی عیرفانیدا دەشکێتەوە و لە شیمانەیەکی وەختیدا، دەوڵەمەند بە پاشخانی مێژوویی (لە زەمەنی ئێستا دووبارە بووەوەدا) و ئەزموونی کار لێ کردنی وەک هەر کارێکی هونەری دەگاتە ترۆپک و تۆقەڵان. لەوێدا لۆژیکێکی جیا لە نالۆژیکدا کە بەشێکە لە ویستی عارفان و ویستی شێوەخوازی، هەروەها بەشێک لە ڕەهایی ڕوئیا و دنیابینی خۆی دەردەبڕێ.

لەبارەی ئەزموونی خۆمەوە

وێنەکێشان بۆ من یەکێک بووە لە خولیاکانی منداڵیم. سەرەتای چوونە بەر خوێندن، ئەو بوارەم بۆ نەڕەخسا ، هەلومەرجی ئەوسا (دەسپێکی خوێندن) کە زۆرجار بەسەریدا دەسەپاندین لە ئەشکەوتان بخوێنین چ جای وێنەکێشان.

من تا نەهاتمە شار، وانەی ئەوەی پێی دەگوترا (ڕەسم) و کە لە دواییدا زانیم، نەبیستبوو. (قەڵەمڕەنگ)م هەر بە دوایی نەدیبوو، بە خەڵووز جار جار ئەگەر بمانویستبایە وێنەمان لەسەر دیوار و زەوی کۆنکریتکراو دەکێشا ، ئەو دەمە تەنیا بینا حکوومەتییەکان کۆنکریت بوون.

هێشتا لە ناوەڕاستی قۆناغی سەرەتاییدا بووم هاتمە شار (پۆلی چوارەم، یان پێنجەمی سەرەتایی) لە خشتەی وانەکاندا، وانەی (الرسم)م دی، بەڵام تا قۆناغی سەرەتاییشم تەواوکرد وانەی (وێنەکێشان-الرسم) هەر لە خشتەی وانەکاندا مایەوە، حەفتانە چەند وانەمان هەبوو، یان دەکرا بە وانەی تر، یان مامۆستا ئیزنی دەداین و بە ئیستیلاحی ئەودەمی دەبووە (شاغر). لە قۆناغی ناوەندیدا (پۆلی دووەم) بارودۆخ گۆڕا، من گەڕامەوە (گەڵاڵە) شوێنی لە دایک بوونم، کە ماڵیشمان هەر لەوێ بوو.

ئەگەرچی گەڵاڵە دەمێک بوو ناحیە بوو (هەر لە سەردەمی پاشایەتیدا)، هەروەها بنکەی شۆڕشی کوردستان. لە هەمان کاتدا ئەوان ڕۆژان پێگەیەکی گرینگی بازرگانی هەموو کوردستانیش بوو، بازاڕێکی هەبوو دووجار بە قەد ڕووپێوی خانووەکانی، لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا شوێنێکی تایبەت بە هونەر، بە تایبەتی لە ڕووی بایەخدان و بە هەندگرتنی تێدا نەبوو، ئەوەی هەبوو لە دوو سێ هونەرمەندی خۆڕسک تێنەدەپەڕی کە ئەڵڵاخوایی خۆیان، خۆیان پێگەیاندبوو.

ئەوسا ئێمە کۆمەڵێک قوتابی قۆناغی ناوەندی بووین، هەستمان بەوە کرد، بەتایبەتیش کە هەموومان لە ڕێکخراوی (یەکێتیی قوتابیانی کوردستان) دا کارمان دەکرد، ئەوەبوو لیژنەیەکمان بە ناوی (لیژنەی زمان و ئەدەبی کوردی قوتابخانەی ناوەندی گەلاڵە) دامەزراند.

بە داخەوە بە هۆی کۆمەڵێک ئەگەر، سەرەڕای بایەخدان بە لایەنەکانی دی وەک ڕۆژنامەنووسی و مۆسیقا و گۆرانی و شانۆ، لە بواری هونەری شێوەکاریدا ڕێک نەکەوت کارێکی وامان پێ بکرێ، شایانی گێڕانەوە بێ.

زۆری پێ نەچوو بیرمان لە بڵاوکردنەوەی گۆڤارێک کردەوە، ئەوەبوو گۆڤاری (بەرەو ڕووناکی)مان دەرچواند، بە حوکمی ئەوەی زۆربەی کارەکانی گۆڤارەکە، بەتایبەتی سەرپەرشتی چاپ لە چاپخانەی کوردستان لە هەولێر بە من سپێردرابوو، پێشتریش لەگەڵ دەسپێکی قۆناغی ناوەندیدا ئەوەی پێی دەگوترێ (ڕۆژنامەی دیوار) کە زیاتر دەچێتەوە ناو (ڕۆژنامەگەریی قوتابخانە) چەند بڵاوکراوەیەکم بە کۆششی خۆم دەرچواندبوو، لێرەشدا کە باسی ئەمە دەکەم مەبەستمە بڵێم تەکنیکی کارکردن لە ڕووی دانان و دابەشکردنی بابەت و وێنە و قەبارە و شێوەی دانان و بڵاوەپێکردنی بۆشایی لەم جۆرە بڵاوکراوانەدا نزیکە لە کارکردن لە کۆلاژ.

لێرەڕا دەتوانم بڵێم من لەکاری ڕۆژنامەنووسییەوە سەروکارم لەگەڵ کۆلاژدا پەیدا کرد و تاڕادەیەک قەرەبووی ئەوەم پێ کردەوە کە لە قوتابخانەدا بواری فێربوونیان بۆ نەڕەخساندین.

لەوساوە زۆرجار بۆ بابەتە نووسراوەکانی خۆم، یان هی برادەران، یان لە دەرهێنانی کتێبەکانمدا پەنام بۆ بردووە، ئەگەرچی وەک پێشانگای تایبەتی تا دوادواکانی سەدەی ڕابوردوو (١٩٩٥) کە یەکەمین پێشانگام تێداکردەوە (١/١٠/١٩٩٥)، هیچ پێشانگایەکم نەکردبێتەوە(٩).

لە ڕووی تەکنیکی کارکردنیشەوە، هەوڵم داوە ستایلێکی تایبەت بەخۆم هەبێ، هەروەها هەمیشە لەگەڵ ئەوەدا بووم (وێڕای پێشکەوتنی تەکنۆلۆژیا و بەردەست بوونی) بە دەست کار بکەم، من لە کارکردن بەدەست، خۆم بە ئازادتر و کارەکانم سروشتیتر دەبینم.

پێشمۆایە کارکردن بە دەست، باوەکو بە کۆمپیوتەر و

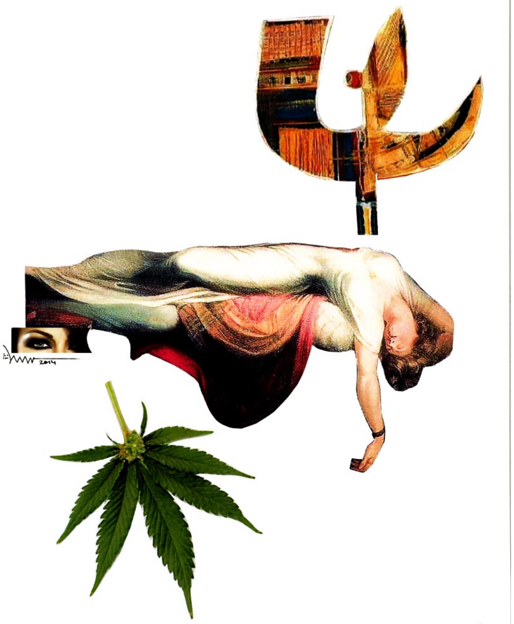

فۆتۆشۆپ بکرێت و زۆر جار بواری مەودا پێدانیشی هەبێ، بەڵام هەمیشە وام دیوە کاری دەستی لە گیان پێدان و درەوشانەوەیدا لە پێشتر بێ. لە هەمان کاتدا کارکردن بەدەست:

یەکەم: ڕاستەوخۆترە و پتر ئیحساسات و جێپەنجەی کۆلاژکاری پێوە دیار دەبێ، ئەگەرچی ماندووبوونی زیاترە.

دووەم: ئەو ڕەهەند و مەودایانەی دەتوانرێ بەدەست بە کارەکە بدرێ، هەندێ جار بە کۆمپیوتەر نزیکە لە مەحاڵ، بەتایبەتی لەکاتی بەکارهێنانی هەندێ کەرەستەی وەک دار و ئاسن و کانزای دی.

سێیەم: زۆرجار ڕێک دەکەوێ (هەرچەندە من وەک خۆم، ئەم ئەزموونەم لە پێشانگاکانمدا تاقی نەکردووەتەوە) کۆلاژێکی زیندوو لە خودی هۆڵی نمایشکردندا پێشان بدرێ، ئەمەش بە کۆمپیوتەر ناکرێ.

چوارەم: لە ڕووی ڕاپەڕاندنی کاردا، ڕەنگە زیاتر ماندووت بکا، بەڵام لە زۆر لایەنەوە پێویستی بە هەندێ شت نابێ، لە وێنەی تەزووی کارەبا بۆ کۆمپیوتەر بە نموونە، لەو حاڵەتانەدا کۆلاژکار دەتوانێ لە کوێرە دێیەکیشدا کارەکانی بەدەست ڕایی بکا.

ئەزموونی من لە یەکەمین پێشانگامەوە تا شەشەمین پێشانگا هەمووی بەدەست بووە، لە هیچ کارێکمدا وەک وتم تەکنیکە بەردەستەکانی کۆمپیوتەرم بەکار نەهێناوە،

من پێشانگای یەکەمم لە ١/١٠/١٩٩٥ لە هۆڵی سەدیر لە هاوینەهەواری سەلاحەددین) نمایش کرد، بەناوی (پاییزی چاوەکان) ئەو پێشانگایە زیاتر لە حەفتا تابلۆ بوون، لە هەلومەرجێکدا بوو شەڕی ماڵوێرانکەری ناوخۆ لە گۆڕێ بوو، ئەو پێشانگایە و ئەو تابلۆیانەی تێیدا نمایش کران، مەنەفێستی نارەزایی من بوون، شەڕ بوو لەگەڵ شەڕی بێئومێدکارانەی خۆکوژی، دەقێکی ڕاشکاوانەتر بوو لە دەقی (باوێشکەکانی مێژوو) کە شانازی پێوە دەکەم بەوەی (یەکەمین قەسیدەی بلاوکراوە بوو، مایسی ١٩٩٤ دژی شەڕی ناوخۆ پێش پێشانگاکە لە دەسپێکی شەڕدا بلاوم کردبووەوە) لە پاشانیشدا لە فیستیڤاڵی خانی لە شاری دهۆک خوێندمەوە(١٠).

لە حەقیقەتیشدا کۆلاژ بۆ من، وەک زایەڵەی زەنگێکی لێهات لە تاراوگەی شیعردا، هەر لێرەشەوە کرۆکی کێشەکە دەستی پێ کرد.

کۆتەڵساز، ڕموەشێنی مەیدان، ئاگردز، هەموو ئەوانە تارایەکیان پێ نەهۆنرایەوە! ناڵێم وشە دەستەوەستان بوو، بەڵام ڕەنگە نەمویستبێ لە ڕوحی زیندووی بدەم، ئەمەش هەستێکی بە سۆزە کە مرۆڤێک دەبینی خوولانەوەی لە مەودای ئیستێتیکاوە پێ لە پێشتر بێ لەوەی هیوا ستراتیژییەکانی ژیان بەرجەستە دەکەن و بە شکۆیەکی وەختی نەدا.

هەندێ جار بۆ ئەوە دەچم وەک چۆن مۆسیقا و ستران بە هۆی هەست کردنی مرۆڤ بە غەریبی و نائومێدی لەو دیماهیە تراژیدییەی ژیان کۆتایی پێ دێ، داهێنراوە. هونەری نیگارکێشانیش، ئەگەر مرۆڤی سەردەمە دێرینەکانیش مەودا ئیستێتیکییەکانی پێ لێک نەدرابێتەوە، لەگەڵ سەرهەڵدانی شارستانییەت تێگەیشتووە لەو وەهم و خەونی نەمرییەوە سەرچاوەی گرتووە کە لەگەڵ کارەساتە یەک بە دوای یەکەکانی ژیانزەوتکاران، کونجێک، بەرهەڵێکی تێدایە لە نزمترین پلەی نەداریدا چڵێک ڕووناهیت بداتێ. ئەوە هونەرە دنیات هەبێ، بە کۆششی خۆت نەبێ، ناتوانی تێی بگەی و چەشەی لێ وەربگری..

هەر لێرەوە کۆلاژ بۆ من دیوەکەی تری شیعر بوو لە زەمانێکی ئیفلیجدا، با لەگەڵ ڕەوتی هونەری نوێش بێ پێوەندی نەبووبێ، بەڵام هەوڵێک بوو لە ئێوارەی مێژوو

و ڕۆژپەڕی جوگرافیا بۆ ناسینەوەی بەهارە سووتاوەکان و ڕۆژگارە لە دەستچووەکان. کلاوڕۆژنەیەک بوو لە شەختەدا، تەکنیکی ژیان بوو بەر لەوەی تەکنیکی شێوەکاریایەتی پەتی بەشێک لەو ژیانە بێت ناومان ناوە شێوەکاری، یان هونەری شێوەکاری.

ئەم هونەرە ڕەنگە لە کوردستاندا بۆ یەکەم جار شەرەفی کارتێداکردنی بە من برا بێ، دیارە لە هونەری دنیادا نوێ نییە.

نایشارمەوە من لە کۆلاژدا هەست بە ئازادییەکی ڕەهاتر دەکەم، هەست بەو شێتایەتی و وەهمانە دەکەم کە پێموایە کەم و زۆر لە هەمووماندا هەیە. لە کارکردنیشمدا هەرگیز لایەنی ئیستێتیکی و تەکنیکی کارکردن و ڕوانین و ڕوئیای شێوەخوازی لە مەودایەکی ڕەهاتر بە قوربانی ناوەرۆکێکی دروشمئارا و بارکەوتوو نەکردووە.

لە پێشانگاکانمدا هەوڵم داوە ڕیتمی ونکراو لەناو ژاوەژاوی سەردەمدا بدۆزمەوە، لە کاتێکدا هاوسەنگیمان ڕوو لە ئاوابوون بوو.

٢٠١٧/١٠/٢٢

ئاماژە و پەراوێز:

(١) هونەری سۆمەر گەیشتە ئاستێک تەنانەت لە سەردەمە هاوچەرخەکانیشدا هونەرمەندان لە کارەکانیاندا بە شێوەیەک لە شێوەکان بۆی گەڕاونەوتەوە.

ئەگەر نموونەت ویست، سەیری تاقەکەی هونەرمەند (جەواد سەلیم) بکە لە بەغدا کە بووە بە ئایکۆنی شارەکە و ڕۆژانە لە TVییەکان دەیبینی، دەستکردی هونەرمەندێکی هاوچەرخی (١٩٢١-١٩٦١) سەدەی ڕابوردووە.

جەواد سەلیم لەم کارە ناوازەیدا بە ئاشکرا سوودی لە (مۆری لوولەیی) سۆمەرییەکان وەرگرتووە، ئەوەی ئەو کردوویەتی لە ڕووی تەکنیکەوە چاپی هەڵکەندراوی مۆری لوولەییە، بەڵام بە ڕوانینێکی سەردەمیانە.

(٢) گاستۆن باشلار، جمالیات المکان، چاپی بەغدا، ١٩٨٠، بڵاوکراوەکانی گۆڤاری (الأقلام).

(٣) سکینة المشیخص، الکولاج یستعید قیمة الاشیاء فنیا.

بڕوانە:

http://akherelakhbar.net/%D9%81%D9%86-
%D9%88%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%8
1%D9%87/
%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%88%D9%84
%D8%A7%D8%AC-%D9%81%D9%86-
%D9%88%D8%A5%D8%B9%D8%A7%D8%A
F%D8%A9-
%D8%AA%D8%AF%D9%88%D9%8A%D8%
B1/

(٤) نوار طه - فن الکولاج، گۆڤاری (زیزفون)ی ئەلکترۆنی.

(٥) جمال القصاص- ستة عقود من الکولاج، ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط)، ژمارەی ڕۆژی ٤/٢/٢٠٠٠.

(٦) د. سیاوش قندی - تاریخچە کولاژ، ڕۆژنامەی - هنرو اندیشە - ژمارە ٢١٤، دووشەممە ١٢ی ئابان ١٣٧٦ی هەتاوی.

(٧) یادداشت د. مرتضی فرهادی، دربارە بزرگترین کولاژ جیهان در سیرجان.

بڕوانە:

http://mortezafarhadi.ir/archive/557/
%D8%A8%D8%A7%D8%BA-
%D8%B3%D9%86%DA%AF%DB%8C-
%D8%B3%D9%8A%D8%B1%D8%AC%D8%
A7%D9%86%D8%9B-
%D8%A8%D8%B2%D8%B1%DA%AF%D8%
AA%D8%B1%D9%8A%D9%86-
%D9%BE%D9%8A%DA%A9%D8%B1%D9%
87-%DA%A9%D9%84%D8%A7%DA%98-
%D8%A7

(٨) هەمان سەرچاوەی سەرەوە.

(٩) لەوساوە، واتە لە ١/١٠/١٩٩٥وە تا ئێستا شەش پێشانگای تایبەتیم کردووەتەوە و لە زۆربەی شارەکانی کوردستان نمایش کراوان، وەک هەولێر، سلێمانی، دهۆک، سۆران، ئاکرێ، صلاح الدین...تاد.

بێجگە لەوەش پێشانگای شەشەمم لە ئەنقەرەیش لە تورکیا نمایش کرد کە بە ئامادەبوونی چەندان نووسەر و هونەرمەند و پەرلەمانتار بەڕێوە چوو و لە لایەن نووسەری ناوداری تورک، دۆستی کورد (دوکتۆر ئیسماعیل بێشکچی)یەوە کرایەوە، هەروەها پێنج لەو پێشانگایانە لە دووتوێی سێ کتێبدا چاپ و بڵاوکراونەتەوە.

(١٠) ئەو فیستیڤاڵە لەکاتێکدا بوو زۆر نەبوو من و خانەوادەکەم، ماڵی دایکم، هەژاری برام، ماڵی خوشکم لە قوربانییانی ئەو شەڕە بووین کە ئەوان بەر شاڵاوی تاڵان و فەرهود و پەراگەندەیی کەوتن و منیش کتێبخانەکەم کە خۆی لە نزیک هەشت هەزار کتێب و دوکیۆمێنتی ڕۆژنامەگەریی کوردی دەدا، وێڕای چەندان (ڕەشنووسی) ئامادەکراو بۆ چاپ، لە پێش هەمووشیانەوە (داستانی گەلگامش) کە سێ ساڵ بە وەرگێڕان و پەراوێز بۆ نووسینەوە، پێی خەریک بووم، تێدا چوون.